

KARL JASPERS'İN SİYASET ANLAYIŞINDA “POLİTİK SUÇ” KAVRAMI

Dr. Hasan ÇİÇEK*

Giriş

Egzistansiyalist felsefenin önde gelen temsilcilerinden biri olan Karl Jaspers (1883-1969) siyaseti, “*insanın kaderi*”¹ olarak dile getirir. Ona göre, düşünce ve davranış olarak insan toplumunu kuşatıcı bir düzenleme² olan siyaset, “*insanların dünyada beraber yaşamaları için büyük bir olaydır.*”³ Bu yüzden Jaspers, siyasetin yalnızca siyasetçilere bırakılmayacak kadar önemli olduğunun anlaşılması için topluma politik bilinç vermeye çabalar.⁴ Genel olarak siyasetin yönünü belirleyen iki eğilimden söz eden Jaspers, bunlardan birinin *zorbalık* diğerinin de “*birlikte özgürlük*”⁵ olduğunu belirtir. Bunlardan birincisini, totalitarizm; ikincisini de demokrasi sağlar. Jaspers, parlamenter demokrasiyi insanın özgürlüğü için zorunlu görür ve eserlerinde savunusunu yapar.

Almanya’da Hitler(1889-1945)’in iktidara gelmesinden sonra, eşinin Yahudi olması dolayısıyla bariz sıkıntılara maruz kalan Jaspers, faşist yönetimin Almanya’yı ve diğer ülkeleri ikinci dünya savaşına sürükleyen totaliter anlayışına karşı, onların kararlarına boyun eğmeyerek ve ilkelerinden ödün vermeyerek, bir *filozof duruşu* sergiler; hatta sürgün ve ölüm tehdidine rağmen, yönetimin eşinden boşanma isteğini ret eder. O, Almanya’nın maruz kaldığı bu dalgadan önce, halkı totalitarizm konusunda uyardığı gibi, İkinci dünya Savaşından sonra da ülkesinin duçar kaldığı bu sorunun, halkın kendi hatasından kaynaklandığını çeşitli vesilelerle dile getirir ve bu hatanın politik bir suç olduğunu ısrarla savunur. Çünkü ona göre ne olursa olsun, insan politik sorumluluklarını yerine getirmediğinde suç işler. O, Alman halkının Hitler’e karşı bir inisiyatif sergileyip, tepkide bulunmasını beklemiş, halkın bu tepkiyi ortaya koyamayışını “suç” olarak nitelemiştir. Jaspers konuyla ilgili bir eser yazdığı gibi (*Die Schuldfrage*), bir çok eserinde de bu problem üzerinde detaylıca durur.

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı.

¹ Karl Jaspers, *Die Geistige Situation Der Zeit*, 5.Auflage, Berlin-Newyork, 1979, s.93

² Karl Jaspers, *Die Atombombe Und Die Zukunft Des Menschen*, München, 1960, s.330

³ Karl Jaspers, *Kleine Schule Des Philosophischen Denkens*, 10.Auflage, München-Zürich, 1985, s.83

⁴ Jeanne Hersch, *Karl Jaspers Eine Einführung In Sein Werk*, Übersetzung: Aus Den Französischen Von Friedrich Griese, 4.Auflage, München-Zürich, 1990, s.70

⁵ Bkz. Jaspers, *Kleine Schule Des Philosophischen Denkens*, s.81

Giriş niteliğindeki bu kısa bilgiden sonra, bu çalışmada Jaspers'in "politik suç" (Politische Schuld) kavramı hakkındaki görüşleri üzerinde durulacaktır.

Suç Sorunu (Die Schuldfrage)

İkinci Dünya Savaşından sonra Jaspers, savaş sırasında insanların üzerine düşeni yapmadıklarını belirtmek için, "suç sorunu"nu işlediği konferanslar verir. Onun çıkış noktası genel suçlar yanında, insanların birlikte hareket etmeyerek kötü yöneticilere boyun eğmeleri; savaşa ve haksızlığa karşı bir kamuoyunun oluşmaması ve bundan dolayı da diktatörlerin istedikleri şekilde hareket edebilmeleriydi.

Bu nedenle Jaspers, savaş sonrasında suç kavramı üzerinde önemle durarak; insanlara suçlarını göstererek, onlara sorumluluklarını hatırlatmak ister. Böylece onun siyaset anlayışında önemli bir yer işgal eden *politik suç* kavramı ortaya çıkar. Ama öncelikle onun suç sorununa bakışını irdelemekte yarar vardır.

Jaspers dört çeşit suç olduğunu belirterek suçların bir sınıflamasını yapar:

1. Kriminal (kriminelle) suç
2. Ahlâkî (moralische) suç
3. Metafizik (metaphysische) suç
4. Politik (politische) suç⁶

Kriminal suç, hemen hemen her toplumda görülmesi muhtemel, toplumdaki geçerli yasaları ihlal etmekle ve söz konusu yasal düzenlemelere karşı gelmekle ortaya çıkan suç olup, yasa dışı eylemleri ve yüz kızartıcı etkinlikleri kapsar. Bu suçun cezasını mevcut otorite verir.⁷

Ahlâkî olarak nitelenen ve toplum tarafından benimsenmiş toplumsal bir takım kural ve ilkelerin ihlalini Jaspers, *suç* şeklinde görür; bu ilkelere göre hareket etmemeyi ve böylelikle ahlâkî sorumlulukları yerine getirmemeyi⁸ de *ahlâkî suç* olarak ifade eder. Ona göre bu suçların cezası toplum ya da mevcut otorite tarafından verilebilir.

Muhatabı ne toplum ne de mevcut otorite olan bir suçtan da söz eder Jaspers. Bu da *metafizik suç*dur. Ona göre metafizik suçun tek muhatabı Aşkın Varlık olduğundan bu suçla ilgili cezayı da O verir. O halde nedir *metafizik suç*? Jaspers, metafizik suç "insanların insanlarla mutlak dayanışma eksikliği"⁹ şeklinde dile getirir. Düşünür, insanların birbirleriyle iletişim içinde olmamalarını, birbirlerine yardım etmemelerini ya da dayanışma eksikliğini bir suç olarak kabul ettiğini ifade eder. Jaspers, metafizik suç konusunda "*merciin yalnız Tanrı*"¹⁰ olduğuna inandığından bu konuda insanların Aşkın Varlık karşısında sorumlu olduğunu belirtir. *Metafizik suç*, bu özelliğiyle diğer suç türlerinden ayrılır.

6 Karl Jaspers, *Die Schuldfrage* Zur Politischen Haftung Deutschlands, Neuausgabe, München-Zürich, 1987, s.17

7 A.g.e., s.17

8 A.g.e., s.17

9 A.g.e., s.48

10 A.g.e., s.18

Yukarıda ifade edildiği gibi, *insanın kaderini belirleyici* olduğundan, politika alanındaki suç Jaspers için diğerlerinden daha önemli ve etkileyicidir. Özellikle bu konuda insanları duyarlı olmaya çağırması ve onları politikayla ilgilenmeye teşvik etmesi, onun *politik suç* konusundaki duyarlılığının sonucudur.

Politik Suç (Politische Schuld)

Jaspers, ülke yönetme etkinliği olan siyasetle herkesin ilgilenmesi gerektiğini "*vatandaş olarak her birey politik bir karar gücüne ve ahlâka, aynı zamanda ülke yönetimi hakkında bir düşünceye sahip olmalıdır*"¹¹ şeklinde savunarak, insanlara politik görev ve sorumluluklarını; aynı zamanda politikanın yalnızca politikacılara bırakılmayacak kadar önemli olduğunu hatırlatır. Onun siyaset anlayışında *politik suç* da burada ortaya çıkar. Ona göre, bir ülkenin yönetiminde sadece yöneticiler değil vatandaşlar da yöneticiler gibi sorumludur ve bu sorumluluğu yerine getirmemek, ihmal etmek, toplumsal sorunların temel nedenidir. Bu nedenle Jaspers, politik sorumluluklarına sahip olmayı *politik suç olarak görür*.

Jaspers politik suçun, "*bir ülkenin devlet adamları ve vatandaşlarının davranışlarında ortaya çıktı*"¹²ğini ileri sürerek, vatandaşların da yöneticiler kadar bu konuda yükümlülük sahibi olduklarını ve işlendiğinde, bu suçun herkesi ilgilendiren ve etkileyen bir sonucunun olduğunu açıkça belirtir. İnsanlar politik sorumluluklarından kaçınca, yani politik suç işleyince, istenmeyen yönetim anlayışları, istenmeyen uygulamalar, istenmeyen ilişkiler ortaya çıkar.

Jaspers'e göre insanlık tarihinde toplumlar politik sorumluluklarına sahip çıkmadığında, insanlığı rencide edici yönetim biçimleri ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Sözelimi totaliter yönetimler veya diktatörlükler böyle oluşmuşlardır. Burada sorunun kaynağında yönetilenler vardır. Çünkü yönetilenler sorgulamamış, karşı çıkmamış, yükümlülüklerine sahip çıkmamış, kolayca itaat etmişlerdir. Jaspers haklı olarak bu durumu, "*halk kolay itaat edilebilir olunca; herkes her defasında harekete geçmeyi diğerine terk edince, diktatör rejimi ele geçirir*"¹³ şeklinde dile getirir. Böylece yönetilenler, en temel görevlerini ihmal ederek, '*kötü'nün egemen olmasına ön ayak olmuşlardır*. Bu tezin başka savunucuları da vardır. Bunlardan biri olan Franz Oppenheimer de, "*mutlakçılığın nedeni, devletin ya da şefin güçlü olmasında değil, başındaki kimsenin elinde tuttuğu erke karşı hemen hemen direnme göstermeksizin boyun eğen bireyin ahlakça güçlü olmamasında yatar*,"¹⁴ diyerek konuya dikkat çeker. Bu teze göre halkın koşulsuz itaati, uysallığı ve dirençsizliği diktatörlüklerin gücünün kaynağıdır. Bunlar da Jaspers için, sorumlulukları yerine getirmemek şeklinde anlaşılır, dolayısıyla *politik suç* olarak kabul edilir. Öyleyse *politik suç*, kişinin siyasal anlamda

11 Karl Jaspers, *Freiheit Und Wiedervereinigung*, Neuausgabe 2.Auflage, München-Zürich, 1990, s.117

12 Jaspers, *Die Schuldfraage*, s.17

13 Jaspers, *Die Geistige Situation Der Zeit*, s.84

14 Franz Oppenheimer, *Devlet*, çev. Alaeddin Şenel-Yavuz Sabuncu, İstanbul, 1997, s.145

kendine düşeni yapmamasıdır.

Jaspers, olayı Almanya özelinde de ele alır ve hem İkinci Dünya Savaşında hem de ondan önce, Hitler'in egemenliğine giden yolda Alman halkının politik sorumluluklarını yerine getirmeyerek suç işlediğini iddia eder. Jaspers, "her birey, meslekî ahlâk ve becerisi sınırlı olsa bile, ülke yönetimi hakkında bir fikre sahip olmalıdır"¹⁵ ibaresiyle, kişinin sorumluluklarını ifade ederek, bu ahlâkî ve politik fonksiyonlarını ifa edemeyenlerin suç işlediklerini, insanlığın başına gelen bütün belalarda, bu politik sorumluluğun gereğinin yapılmamasının belirleyici etken olduğunu ileri sürer. Jaspers'e göre Almanlar ülke yönetimi konusunda bir fikre sahip olduklarını ortaya koymayarak, hem Hitler'in Almanya'da yönetimi ele geçirmesinin, hem de İkinci Dünya Savaşının önünü açtılar. O, istenmeyen bu gelişmelerin halkın pasifliğinden, yani politik ve ahlâkî sorumluluklarının farkında olmamasından kaynaklandığını sürekli vurgulayarak, "her namuslu insan somut durumlarda bunu hatırandan çıkarmamalıdır"¹⁶ açıklamasında bulunur. Çünkü bu sorumluluk ihmal edildiğinde, toplumlar en kötü sonlara duçar olurlar. Öyleyse sorun, insanın sorumluluğunun bilincinde olmamasında aranmalıdır. Filozof, kendi halkının başına gelenleri de bununla izah eder ve ekler: "Bu yüzden olup bitenlerde her Alman'ın bir sorumluluğu ve suçu vardır."¹⁷ Çünkü Alman halkı politik sorumluluklarını ihmal ederek politik suç işledi ve bunun karşılığında ağır bir cezaya maruz kalıp, korkunç bir bedel ödedi.

Almanya'da nasyonal sosyalist dönemi (Hitler'in yönetimi ele geçirmesinden sonraki yıllar), "karanlık yıllar"¹⁸ (dunklen jahren) olarak niteleyen Jaspers, bu yıllarda politik suçu yalnız halkın değil; aydınların, bürokratların, askerlerin kısacası herkesin işlediğini belirtir. O, bu konuda özellikle, meslektaş, arkadaşı ve ekoldaşı Heidegger(1889-1976)'den muzdariptir. Egzistansiyalist felsefenin en büyük düşünürlerinden biri olan Heidegger, Jaspers'e göre yanlış tarafta yer alıp, politik suçta gönüllü olarak iştirak etmiştir. Jaspers "Felsefi Otobiyografi"sinde, Heidegger'i nasyonal-sosyalizme taraf olmama konusunda uyardığını ama, onun Yahudileri suçlayıp, Hitler'e övgüler düzdüğünü yazar.¹⁹ Jaspers, karşılaşmalarının birinde Heidegger'e, "Hitler gibi kültürsüz bir insan Almanya'yı nasıl yönetir? Diye sorar; Heidegger, "eğitimle hiç ilgisi yok, yalnız onun mucizevi ellerine bak"²⁰ şeklinde cevap vererek Hitler'i mecazlarla över. Bu nedenle Jaspers, arkadaşı Heidegger'i Nazi yanlısı olmakla suçlar ve eleştirir. Heidegger, bu anlayışıyla sadece Jaspers tarafından değil, çeşitli çevrelerce de Nazilerin

15 Jaspers, *Freiheit Und Wiedervereinigung*, s.117

16 A.g.e., s.117

17 A.g.e., s.117

18 Karl Jaspers, *Schicksal Und Wille* Autobiographische Schriften, Herausgegeben: Hans Saner, München, 1967, s.37

19 Bkz. Karl Jaspers, *Philosophische Autobiographie*, Erweiterte Neuausgabe, München, 1977, s.100

20 A.g.e., s.101

işbirlikçisi olarak suçlanmıştır.²¹ Jaspers'le aynı dönemi paylaşmalarından dolayı, Jaspers'in onun hakkında söylediklerinin tarihsel bir tanıklık olarak anlaşılması itibarıyla önemli olduğu söylenebilir.

Jaspers'e göre, böyle bir yanlışta düşüp, politik suç işleyen bir kurum da ordudur. Halkın içinden çıkan ordu halkına karşı yapılan yanlışta taraf olmamalıydı. Çünkü, "ordu, halkın ahlâkî derinliklerinden doğar. 1933'te ve 1934'te hükümet yanlış yaptığında ona boyun eğmemeliydi."²² Buna rağmen Ordu üzerine düşeni yapmayı; ülkesini ve insanlığı yıkıma sürükleyen bir diktatörün peşine takıldı; dolayısıyla halkın, ülkesinin ve kurumunun itibarını yok etmeyi tercih etti. Gücüne rağmen ordunun böyle bir yanlışta düşmesini Jaspers, çelişki olarak görür ve şu açıklamayı yapar: "Burada mantığın çözemeyeceği bir çelişki var; ancak bu çelişkiyi, devlet adamlarının hayati önemdeki kararları çözer."²³ Böylece Jaspers, liyakat sahibi devlet adamlarının orduyu yanlıştan uzaklaştırabileceğini belirtir.

Jaspers için asıl önemli olan, halkın politik tepkileridir. Bu durumda yöneticiler, askerler ve aydınlar yanında halk da politik suç işledi mi? Ona göre "evet." Çünkü halk, "bu karanlık yıllarda suçlu bir pasiflik içinde büyük sorumluluk yüklendi."²⁴ Bu, halkın politik görevlerini yerine getirmemesi, tepkide bulunmaması, sesini yükseltmemesi ve boyun eğmesi anlamına gelir. Halkın görevini yerine getirmemesi, yani politik suçta iştirak etmesi nasıl gerçekleşti?

Jaspers'e göre Almanların politik suç işlemeleri iki şekilde gerçekleşti. Birincisi, halkın bütün zulümlere rağmen tepkide bulunmaması ve haksızlığa karşı sivil bir inisiyatif sergileyememesidir. Jaspers, bunu şu şekilde açıklar: "Biz, Yahudi vatandaşlarımız sürgün edildiğinde, hükümetin bu yanlış durumu bizi yok etmeye gelinceye kadar, sokağa çıkmadık, sesimizi çıkarmadık, bu bizim suçumuzdur."²⁵ Jaspers'in itirafından anlaşıldığı kadarıyla Almanya'da, o dönemde yapılan haksızlığa karşı etkili bir muhalefet olmamış, insanlar demokratik tepkilerini ortaya koyamamışlardır. Halbuki Jaspers, topluca haksızlığa karşı çıkmanın, sivil itaatsizlik sergilemenin politik bir görev olduğuna inanır. O, bunu başaramayanları da suçlu görür. Jaspers bu durumu, insanların pasifliğine, sorumluluklarını kavrayamamalarına, görevlerini yerine getirmemelerine bağlar ve bunun da politik suç olduğunu belirtir.

Görüldüğü gibi, Jaspers'e göre insanların yanlış karşısında sesini yükseltmemesi ve bir pasiflik içinde bulunması suçtur. Günümüzde Amerika'nın Irak'a askeri müdahalesi dolayısıyla dünya kamuoyunun savaşa karşı gösterdiği tepkiler ve bu tepkilerin yöneticiler üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda Jaspers'in talep ve beklenti-

21 Bkz. Profesör Heidegger, *1933'te Neler Oldu?*, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, 1993, s.7

22 Jaspers, *Freiheit Und Wiedervereinigung*, s.117

23 A.g.e., s.117

24 Jaspers, *Schicksal Und Wille*, s.37

25 A.g.e., s.37

lerinin önemi daha iyi anlaşılır. İkinci Dünya Savaşında Almanların savaşa tepkisiz kalması yerine, Amerika'nın Irak'a müdahalesi konusunda dünya kamuoyunun gösterdiği tepkiye benzer bir tepkisi olsaydı, belki de Jaspers, halkını bu konuda suçlamayacaktı. Günümüzde bu tepkiler liderlerin savaş kararlarını bazen etkilemesi de, dünyanın savaşın yıkıcılığı ve yok ediciliği konusunda bilinçlenmesi, gelecek açısından bir umudu yeşerttiği gibi, savaş yanlısı liderleri en azından zor durumda bırakmaktadır. Liderlerin kendi kamuoylarından savaş konusunda destek bulmamaları ve insanların her istenene boyun eğmemeleri Jaspers'in arzuladığı bir durumdu.

Jaspers'e göre, Almanların *politik suça* iştirak etmelerinin ikinci biçimi de devletin istediği her şeyin, vatandaşlar tarafından sorgusuz sualsiz yerine getirilmesidir. Jaspers'in bu konudaki itirafı da bir acının ifadesidir. Bu hususta şöyle der: "*Biz, bizi kıyıma götüren bir devlette yaşadık. Gerçi biz kişisel olarak ahlâka ve yasaya aykırı (kriminellen) suç işlemedik. Ama biz bu devlette onun vatandaşları olarak yaşadık; kendimizi ondan ayıramayız. Bu şu anlama gelir: Biz, harap eden bu yeni devletle birlikte, onun uğruna her şeyi yapmışız.*"²⁶ Almanlar yanlış da olsa, ülkeleri adına her şeyi yapsa da; Jaspers, Nazi yönetiminin insanlık dışı taleplerini ret ederek, bu konudaki samimiyetini yaşantısına da yansıtır. O, yanlış talep kimden, hangi merciden gelirse gelsin, ret edilmesinden yanadır. Ona göre, Alman halkı "*hayır*" diyemediği ve devlet uğruna her şeyi sorgusuz yaptığı için suça ortak olmuş, karşılığında da ağır bir bedel ödemiştir.

Bir halkın politik bilinci, yöneticilerin de doğruyu bulmalarına katkı sağlayabilir. Jaspers'in anlattıklarından anlaşıldığı kadarıyla Alman halkı, Hitler döneminde nasyonal bir dalğaya kapılarak, politik sorumluluklarını yerine getirmeyerek, yöneticilerin suç ortaklığını üstlenmiştir. Çünkü toplum, yapılanlara seyirci kaldığı gibi, kendisinden istenenleri de sorgusuz sualsiz yerine getirmiştir. Bu yüzden Jaspers, "*biz sonuçlarına katlanmak zorundayız, politik sorumluluk da bu anlama gelir*"²⁷ diyerek, Almanların ortak oldukları suçun cezasını çekmelerinin gerektiğini ifade etmek istemiştir.

İnsanların, meydana gelen korkunç gelişmelerden sorumlu olduklarını kavramaları ve tekrar bir politik suç işlememeleri için Jaspers, İkinci Dünya Savaşından sonra, insanlara bir iç muhasebesi tavsiye eder. Bu yüzden, "*savaştan sonra insanları içsel dönüşüme ve değişime çağırır, çünkü bu dönüş aklın talebidir.*"²⁸ Onun "*Suç Sorunu*"nu savaştan sonra işlemesi buna yönelik bir çabanın ürünüdür. Böylelikle halkına, hem suçunu göstermek, hem de yeniden, yeni bir "*birlikte hayat*"a başlamak için ne yapılması gerektiğini sürekli anlatır ve bunu aklın insandan talebi olarak göstermeye çalışır. Akla göre hareket eden toplumlar, politik bilinç edinip, yöneticilerin yanlışlarına ortak olmayıp, ortak bir özgürlük alanı oluştururlar. Bunun için gerekli olan, her alanda yeniden yapılanma ve değişimdir. Bu nedenle o, savaş sonrasında, sosyal ilişkilerde ve politika-

26 A.g.e., s.37

27 A.g.e., s.37

28 Yusuf Örneke, *Philosophie Der Freiheit*, Freiburg-München, 1986, s.103

da bir değişim olgusundan ve onun zorunluluğundan söz eder. Ona göre, mevcut kurumlar ve insani ilişkiler değişmeden, dönüşmeden her şey eskisi gibi devam ederse, insan eski durumundan kurtulamaz. Bu yüzden Jaspers, “*dönüşümsüz insanın yaşamı kaybolur*”²⁹ diyerek kaygısını belirtir.

“Eski”den kurtulmak mümkün mü? Ona göre “evet”, ama bunun için yeni bir sosyal hayat, yeni bir bakış ve yeni bir anlayış geliştirmek gerekir. O, savaş üzerine bina edilen toplum/devlet ilişkilerinin trajik durumuna vurgu yapmak için savaştan önce de “*modern insanın trajik durumu*”³⁰na dikkat çeker. Çünkü insanlık aklını ve becerilerini silah yapımında ön plana çıkararak, barış umutlarını daha çok yok etmekte, savaşa ayarlı uluslar arası ilişkileri körüklemektedir. Jaspers, silah sanayiindeki bu gelişmeleri endişe ile takip edip, bunun sadece Avrupa ülkelerini değil bütün dünyayı bir savaşa sürükleyebileceğini ve bunun insanlık için dehşet verici bir hal alacağını, ikinci Dünya Savaşından çok önce dile getirir.³¹

Jaspers için, İkinci Dünya Savaşı bir dönüm noktası ve/veya bir milattır. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı öncesini politik anlamda “*eski*”; sonrasını ise “*yeni*” olarak niteler ve eskiyi “*eski politika, bütünüyle iktidar ve bütünüyle savaş getiriyordu; o barışta bile bütün alanlarda soğuk savaşı*”³² cümleleriyle dile getirir. Böylece savaş öncesi durumun, savaş üzerine bina edilmiş karakterine dikkat çeker. İnsanlar birbirleriyle savaş beklentisinde olduklarından, bütün olanaklarını da savaşta kazanmak için, silah üretiminde harcamaktadırlar. Jaspers, bunun değişmesi için “*eski*” anlayışın terk edilmesini, insanlığın selameti için zorunlu görür. Bu beklentisini, “*çağımız eski politika ve ‘dönüş’ arasındaki bu yükselişi karara bağlayacak*”³³ ifadesi ile dile getirerek, bu kısır döngüden ve savaş kıskırtıcılığından kurtulmanın çaresinin, silah üretimi ve savaşa ayarlı uluslararası ilişkiler anlamına gelen “*eski*” anlayıştan vazgeçmek olduğunu ortaya koymak ister.

Jaspers, “*eski*”yi terk edip, “*yeni*”ye ulaşmayı halktan bekler. Çünkü çoğunluk, “*gerçek dışı olan heyecan verici askeri nutuklara kanmayıp, askeri azınlığın, savaş eğilimini zararsız hale getirebilir.*”³⁴ Toplumun, devleti “*savaş makinesi*” olmaktan çıkarılması için bu bilince ulaşması gerektiği konusunda Filozofun inancı tamdır. Ona göre günümüzde savaşlar sadece çıkarlar amacıyla yapılmaktadır. Devletler inanç için değil, çıkarlar için savaşırlar. Her ne kadar heyecanlı nutuklarla insanlar savaşa hazır hale getirilse de, basit çıkarlar için yanlışlıklar yapıyor. Bu nedenle güya inanç için yapılan savaşlar bile bir grubun gelecekteki büyük menfaatleri için yapılmaktadır.³⁵ Öyleyse

29 Jaspers, *Die Atombombe Und Die Zukunft Des Menschen*, s.49

30 Jaspers, *Die Geistige Situation Der Zeit*, s.102

31 Bkz. A.g.e., s.88-89

32 Jaspers, *Die Atombombe Und Die Zukunft Des Menschen*, s.483

33 A.g.e., s.483

34 Jaspers, *Die Geistige Situation Der Zeit*, s.89

35 A.g.e., s.87

insan, başkalarının çıkarları için, savaş gibi insanlık dışı bir suçta iştirak etmemeli, barış için çaba sarf ederek, politik suç işlemekten kaçınmalıdır. Bu nedenle “eski” anlayışı terk ederek, dönüşüme katkıda bulunulması için filozof, şöyle haykırır: “insanın yaşamaya devam etme iradesi değişmek zorundadır.”³⁶

Jaspers, bu “değişim” projesini İkinci Dünya Savaşından sonra konferans ve yazılarıyla anlatmaya çalışır. Onun beklentisi ve dileği, savaş sonrasında insanlık için yeni bir dönem başlaması ve bu dönemde insanların politik sorumluluklarına sahip çıkarak, *politik suç* işlememeleridir. Bu suçu tekrar işlememeleri için insanların yapması gerekenleri ve dikkatli davranmamaları durumunda karşılaşılabilecek tehlikeleri Jaspers şöyle dile getirir: “Biz tekrar sorumluluklarımızı almaya cesaret etmiyoruz; bunu yapmazsak yani sorumluluklarımıza sahip çıkmazsak, sadece totaliter rejimler ortaya çıkmaz, bilakis insan(lığ)ı da kaybederiz.”³⁷ İnsana yakışan, değerlerini çiğnetmemek, insan hak ve özgürlüklerine sahip çıkmak olduğuna göre, “özgür insanlar olarak hakikati aramayı denemeliyiz. Çünkü birbirimize güvenmeliyiz.”³⁸ Jaspers, bunun ne kadar zor olduğunun farkındadır ama her şeye rağmen yapılması gerektiğini, “fakat bunun Almanya’da ne kadar zor olduğunu da biliyoruz; radikal münakaşalarda bile birbirimizle dayanışma içinde olmayı umut etmiyoruz; çünkü totaliter yöneticiler özgürlüğü zorla insanın elinden alırlar,”³⁹ cümleleriyle dile getirir. O halde insana düşen, birbirine destek çıkarak, dayanışma içinde kalarak, bu bilinçle bilerek, inisiyatif ele alarak hak ve özgürlüklerine sahip çıkmasıdır. Bunu başaramayan insan “varoluş”sal gerçekliğine aykırı hareket ederek, *politik suç* işler. Bu durum insanın kendini aldatmasıdır. Onun ifadesi ile “mutlak iktidarın ve yalanın olağanüstü kudretinin realitesinin farkına varmak istememek, kendi kendisini aldatan iradenin bir suçudur.”⁴⁰ İnsanın totaliter ve otoriter yönetimlere maruz kalması da, bu aldanma ve önlemsizliğinden kaynaklanır.

Jaspers’in “değişim” projesinin bir sacayağı da atom bombasının yok edilme talebidir. O, atom bombasından arınmamış bir dünyanın barışçıl olamayacağını ve yaşanılır kılınamayacağını inanır. İnsanlığı tehdit eden bu ve benzeri silahlarla insanın tahripkar tarafının ortaya çıktığını vurgulayan filozof, haklı olarak “dünyanın değişmesi, daha insani olması, atom bombasının ortadan kaldırılması ile mümkündür”⁴¹ açıklamasında bulunur. Atom bombası ve benzeri kimyasal silahların insanlık için nasıl bir tehlike oluşturduğunu ifade etmek, insani bir değişim ve dönüşüm için önemini ortaya koymak; hak ve özgürlükleri teminat altına almış bir demokratik yapılanmanın dünyada yaygınlaşmasının gereğini ifade etmek ve barışın insanlık için değerini teslim etmek için

36 Jaspers, *Die Atombombe Und Die Zukunft Des Menschen*, s.49

37 Karl Jaspers, “Geleitwort Für Die Zeitschrift Die Wandlung”, *Rechenschaft Und Ausblick*, Reden Und Aufsätze, München, 1951, s.149

38 A.g.m., s.149

39 A.g.m., s.149

40 Jaspers, *Kleine Schule Des Philosophischen Denkens*, s.121

41 Karl Jaspers, “Das Gewissen Vor Bedrohung Durch Die Atombombe”, *Rechenschaft Und Ausblick*, Reden Und Aufsätze, München, 1951, s.316

kaleme aldığı eseri, *Die Atombombe Und Zukunft Des Menschen (Atom Bombası Ve İnsanlığın Geleceği)* ile bir çok yazısında atom bombası tehdidinde dikkat çeker. Çünkü bu silah, insanın en temel ve en kutsal hakkı olan “yaşama hakkı”nı ihlal etmektedir. Bu nedenle Jaspers, yaşama hakkını tehdit eden, insan özgürlüklerini yok eden yönetim biçimlerine savaş açarak bunların insanın soyluluğuna karşı çıkış olduklarını, insanların bu anlayışlara karşı çıkarak, siyasi sorumluluklarını üstlenerek “kötü” ile suç ortaklığına girişmemelerini ve atom bombasının ebediyen yok olması gerektiğini savunur.

Jaspers’e göre söz konusu bütün problemler insanî ve aynı zamanda politiktir. İnsanın politikayla ilgilenmemesi bir bakıma kendi sorunlarıyla ilgilenmemesi anlamına geleceğinden, bu ilgisizliğe kapılan insan görevini yerine getirmeyerek, suç işlemiş olur. Savaşta insanlar bu suçu işlediler, bu nedenle kaçınılmaz olarak insanlık bilinçlenmeli, ahlâkî ve politik bir dönüşüm yaşayarak, suça tekrar iştirak etmemelidir.

Yüzyılımızda silah endüstrisi alanında yapılan çalışmalara ve meydana gelen gelişmelere bakıldıkta, Jaspers’in endişelerinde ne kadar haklı olduğunun ortaya çıktığı görülür. Teknolojide ileri düzeydeki ülkeler, gelirlerinin büyük bir bölümünü silah ve mühimmata harcayarak, daha çok insanı ve en hızlı biçimde yok edecek teknolojik savaş aygıtları üretmektedirler. Dünyada insanlığın tıbbî, eğitsel, ekonomik ve sosyal sorunlarını gidermeye yönelik harcamalar, silah üretimi için yapılan harcamalardan çok daha azdır. Bu da elbette insanlığın sorunlarını azaltacağına, arttırmakta ve dünyada güvensizlik yaratmaktadır. Jaspers, savaştan sonra barışın ebediyen egemen olmasını diliyordu, oysa insanlık, Jaspers’in yaşadığı ve gördüğü dehşet çağından daha tehlikeli bir zaman diliminde bulunmaktadır. Çünkü özellikle endüstrileşmiş bazı ülkeler çıkacak bir çatışmada, yeryüzünü cehenneme çevirecek kadar tehlikeli kimyasal silahlara sahiptir. Bu gibi ülkelerin, bunları üretirken ve denerken çevreye verdikleri zararlarla, doğada telafisi imkansız tahribatlara yol açmaları ve bundan da, sorunların birçoğunun kaynağını oluşturan endüstrileşmiş dünya ülkelerinin değil de, daha çok gelişmemiş ülkelerin zarar görmeleri, dünyayı kaosa sürüklemiş; dengeleri alt-üst etmiş ve insanlığın “ebedi barış” umutlarını berhava etmiştir. Bütün bunlar Jaspers’in ve onun gibi barış yanlısı düşünürlerin atom bombasını yok etme isteğini ve barışı tesis etmeye yönelik çabalarını, daha anlamlı ve asil bir davranış haline getirmektedir.

ZUSAMMENFASSUNG

Karl Jaspers ist Deutschlands grosster und berühmtester Existenzialist philosoph. Die Politik nach Jaspers ist die grosste Sache für die Menschen miteinander in der Welt. Es gibt für Jaspers vier Schuldbegriffe: Kriminelle Schuld, Politische Schuld, Moralische und Metapysische Schuld. Jaspers erörte und schrieb immer die Politische Schuld. Politisch Schuld besteht in den Handlungen der Staatsmanner und in der Staatsbürgerschaft eines Staates. Deshalb jeder der Deutschen trägt für das vergangene seine ihm eigene Haftung und Schuld. Politische Schuld ist nicht die Rede von, wenn jedem Einzelnen politische seine Aufgabe und Verantwortung haben.